

PROTIOPATRENIA TRETÍCH STRÁN A MEDZINÁRODNÉ PRÁVO THIRD PARTY COUNTERMEASURES AND INTERNATIONAL LAW

Ján Králik¹

<https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.201-211>

Abstrakt

Článok skúma súčasný medzinárodnoprávny vývoj a nazeranie na jednu z kontroverzných oblastí medzinárodného práva, protiopatrení tretích strán. Ako bolo uvedené v komentári k čl. 54 Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za protiprávne konanie z roku 2001, vtedajší stav medzinárodného práva v oblasti protiopatrení prijatých vo všeobecnom alebo kolektívnom záujme bol nejasný. Štátna prax podľa stavu v roku 2001 bola zriedkavá, pričom sa týkala obmedzeného počtu štátov. V danom období sa javilo, že neexistuje jasne uznané oprávnenie tretích štátov prijať protiopatrenia v spoločnom záujme. Počas nasledujúcich dvadsiatich rokov však niekoľko štátov alebo napríklad aj Európska únia, takéto opatrenia prijali, napríklad proti Rusku, či Líbyi. Z toho dôvodu si článok kladie za cieľ posúdiť, či v súčasnosti možno považovať protiopatrenia tretích strán za jednoznačne súladné s medzinárodným právom, poukazujúc na nedávnu prax subjektov medzinárodného spoločenstva.

Kľúčové slová

Kolektívne protiopatrenia, medzinárodné obyčajové právo, Návrh článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie, poškodený štát, zodpovednosť štátu

Abstract

This article examines current international legal developments and views on one of the controversial areas of international law, third party countermeasures. As stated in the commentary to Art. 54 to The Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts of 2001, the then state of international law in the field of countermeasures taken in the general or collective interest, were unclear. State practice as of 2001 was rare, involving a limited number of states. At the time, it appeared that there was no clearly recognized right of third states to take countermeasures in the common interest. Over the next twenty years, however, several states as well as the European Union, for example, took such measures against Russia or Libya. For this reason, the article aims to assess whether, at present, third-party countermeasures can be considered to be clearly in line with international law, referring to the recent practice of the subjects of the international community.

Key words

Collective countermeasures, customary international law, Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, injured state, state responsibility

¹ JUDr. Ján Králik, LL.M., Ph.D., M.A. je odborným asistentom na Katedre medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Úvod

Otázka súladu protiopatrení tretích strán s medzinárodným právom je jednou z kontroverzných oblastí medzinárodného práva, ktorá nie je dosiaľ uspokojivo medzinárodným právom vyriešená a na legálnosť protiopatrení tretích strán existujú rôzne pohľady. V praxi môžu mať tieto opatrenia rôzne formy vrátane donucovacích opatrení, obchodného a zbrojného embarga, pozastavenia členstva v medzinárodných a regionálnych organizáciách, zákazov cestovania vysokých štátnych úradníkov a zmrazenia aktív.

V Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie (ďalej len „*Návrh článkov o zodpovednosti štátov*“), ktoré boli vypracované Komisiou OSN pre medzinárodné právo v roku 2001 a pripojené ako príloha k Rezolúcii Valného zhromaždenia OSN,² sa v dôsledku absentujúceho konsenzu medzi štátmi otázku protiopatrení tretích strán nepodarilo vyriešiť uspokojivo a ponechalo vyriešenie tejto otázky na budúci progresívny rozvoj medzinárodného práva.

Keďže od prijatia Návrhu článkov o zodpovednosti štátov uplynulo dvadsať rokov, cieľom tohto príspevku je ponúknuť úvahu, či je možné spoľahlivo v súčasnosti preukázať súladnosť protiopatrení tretích strán s medzinárodným právom, berúc do úvahy prax štátov a možnú existenciu opinio juris v tejto oblasti. V doktríne medzinárodného práva sa počas uplynulých rokov začali objavovať názory niektorých autorov, ktoré v dôsledku rozvíjajúcej sa praxe štátov hovorili o vytvorení nového pravidla medzinárodného obyčajového práva v oblasti protiopatrení tretích strán.³

V našom príspevku v krátkosti zhodnotíme aj tieto názory, avšak vzhľadom na limitovaný rozsah sa im nebude možné venovať detailnejšie. Zameriame sa preto na problematické aspekty posudzovania otázok protiopatrení tretích strán a poskytnutie rámca pre detailnejší budúci výskum.

Zámerom prvej časti príspevku bude v krátkosti uviesť čitateľa do problematiky, z toho dôvodu bude priblížený doterajší právny stav právnej problematiky protiopatrení tretích strán

² Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 56/83, príloha č. 10 [online] [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://undocs.org/en/A/RES/56/83>>.

³ Pozri napr. DAWIDOVITZ, M.: *Third-Party Countermeasures in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017; ďalej pozri TAMS, CH. J.: *Enforcing Obligations Erga Omnes in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005; pozri KATSELLI PROUKAKI, E.: *The Problem of Enforcement in International Law Countermeasures, the Non-Injured State and the Idea of International Community*. Routledge, 2010.

v oblasti medzinárodného práva. V tejto časti bude pozornosť venovaná relevantným ustanoveniam Návrhu článkov o zodpovednosti štátov.

V druhej časti priblížime doterajšiu prax štátov s dôrazom na nedávne možné príklady využitia protiopatrení v prípadoch, ktoré sa týkali štátov ako Líbya, Sýria, či Ruská federácia. Dané príklady budeme konfrontovať s názormi relevantných autorov zaoberajúcich sa skúmaním otázky protiopatrení a ich súladu s medzinárodným právom. V tejto časti taktiež poukážame na niektoré problematické aspekty považovania protiopatrení za súladné s medzinárodným právom.

Návrh článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie

V tejto časti sa zamierame na definovanie oprávneného subjektu, teda štátu, ktorému medzinárodné právo priznáva možnosť uchýliť sa k protiopatreniam. Ako bude vysvetlené v nasledujúcich riadkoch, takouto možnosťou disponuje jedine štát, ktorému bola spôsobená ujma a ktorý možno označiť za poškodený (injured state). Poškodeným štátom rozumieme štát, ktorého individuálne právo bolo medzinárodne protiprávnym činom odopreté alebo narušené, alebo ktorý bol týmto činom osobitne dotknutý.⁴ Ide taktiež o štát, ktorého príslušníci utrpeli priamu ujmu.⁵

V Návrhu článkov o zodpovednosti štátov je v čl. 22 stanovené, že protiprávnosť konania štátu, ktoré nie je v súlade s jeho medzinárodným záväzkom voči inému štátu, je vylúčená v takom rozsahu, v akom ho možno považovať za protiopatrenie podľa druhej kapitoly tretej časti Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie.⁶ Na účely bližšieho vysvetlenia danej problematiky je teda potrebné preskúmať relevantné ustanovenia druhej kapitoly tretej časti zmieneného návrhu článkov. Pred tým je však užitočné bližšie priblížiť subjekty, ktoré sa môžu dovolávať zodpovednosti štátu, ktorého konanie porušuje medzinárodné právo.

⁴ Komisia OSN pre medzinárodné právo: Komentár k Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie, 2001, Príloha č. 10 (A/56/10), III. časť, paragraf 2, str. 116.

⁵ KERN, A.: Economic Sanctions Law and Public Policy. Palgrave Macmillan UK, 2009. s. 62.

⁶ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 56/83, príloha č. 10, čl. 22 [online] [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://undocs.org/en/A/RES/56/83>>.

Okrem poškodeného štátu má možnosť dovolávať sa zodpovednosti štátu, ktorého konanie porušuje medzinárodné právo aj štát, ktorý nie je poškodený, a to v nasledujúcich prípadoch:⁷

- a) porušeným záväzkom je viazaná skupina štátov vrátane toho, ktorý sa zodpovednosti dovoláva, pričom tento záväzok bol prijatý na ochranu kolektívneho záujmu štátov, alebo
- b) porušeným záväzkom je viazané medzinárodné spoločenstvo ako celok.

V zmysle uvedeného sa môže teda akýkoľvek štát dovolávať zodpovednosti štátu, ktorý porušuje medzinárodné právo, ak ide o porušenie záväzku, ktorým je viazaná skupina štátov a ide o záväzok prijatý na ochranu kolektívneho záujmu štátov, pričom je v zásade jedno, či kolektívny záujem skupiny štátov plynie z medzinárodnej zmluvy alebo medzinárodného obyčajového práva. Na základe písm. b) citovaného ustanovenia je porušeným záväzkom viazané celé medzinárodné spoločenstvo (nie len určitá skupina štátov). V tomto prípade ide o tzv. záväzok erga omnes.⁸

Za dôležité však považujeme zmieniť, že štát iný ako poškodený štát disponuje len obmedzenými možnosťami, akými môže reagovať na porušenie medzinárodného práva zo strany zodpovedného štátu. Tento štát môže požadovať od zodpovedného štátu na základe čl. 48 ods. 2:⁹

- a) aby upustil od medzinárodne protiprávneho správania sa a v súlade s článkom 30 prijal ubezpečenia a garancie, že nedôjde k jeho opakovaniu, a
- b) splnenie záväzku na náhradu škody podľa predchádzajúcich článkov v záujme poškodeného štátu alebo „užívateľov“ porušeného záväzku.

Z predmetného ustanovenia vyplýva, že možnosti štátu iného ako poškodeného sú limitované a obmedzené na menší rozsah práv oproti právam, ktoré má samotný poškodený štát. Na základe druhej kapitoly tretej časti návrhu článkov o zodpovednosti štátov má (jedine) poškodený štát možnosť uchýliť sa k protiopatreniam. Protiopatrenia môžu vylúčiť protiprávnosť konania iba poškodeného štátu voči štátom, ktorý spáchal medzinárodne protiprávny čin.¹⁰

⁷ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 56/83, príloha č. 10, čl. 48 ods. 1 [online] [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://undocs.org/en/A/RES/56/83>>.

⁸ Pozri napr. Medzinárodný súdny dvor, Barcelona Traction Case (Belgicko proti Španielsku), rozsudok z 5. februára 1970, paragraf 33, s. 32.

⁹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 56/83, príloha č. 10, čl. 48 ods. 2 [online] [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://undocs.org/en/A/RES/56/83>>.

¹⁰ Tamže, čl. 49 ods. 1.

Je to teda výlučne iba tento poškodený štát, ktorý sa môže uchýliť k protiopatreniam. To znamená, že vylúčiť protiprávnosť konania iného štátu, ako štátu poškodeného, nie je na základe medzinárodného práva možné. Protiopatrenia sa častokrát vyskytujú v podobe rôznych ekonomických sankcií a nemôžu zahŕňať použitie sily alebo dotýkať sa záväzkov na ochranu základných ľudských práv, či iných záväzkov plynúcich z kogentných noriem medzinárodného práva.¹¹

Návrh článkov o zodpovednosti štátov síce obsahuje v danej časti aj ustanovenie, čl. 54 s názvom „Opatrenia prijaté iným ako poškodeným štátom“, hovoriace o akýchsi zákonných opatreniach¹², ktoré môžu využiť iné ako poškodené štáty, avšak tieto nie sú v normatívnej časti textu bližšie definované. Ide o kompromisnú doložku, ktorá bola napokon zahrnutá do návrhu článkov namiesto protiopatrení tretích strán. Predmetná doložka neponúka definíciu zákonných opatrení, pričom teda nie je možné zákonné opatrenia stotožňovať s protiopatreniami podľa medzinárodného práva, avšak z dôvodu absencie definície, ani takéto právo jednoznačne vylúčiť.

V komentári k danému článku Komisia OSN pre medzinárodné právo uvádza niekoľko príkladov, ktoré možno označiť ako protiopatrenia tretích strán, avšak Komisia zároveň konštatuje, že „*prax štátov je nedostatočná a týka sa obmedzeného počtu štátov*“. Ďalej v predmetnom komentári z roku 2001 uvádza, že „*v súčasnosti sa zdá, že neexistuje jasne uznané oprávnenie štátov uvedených v článku 48 prijať protiopatrenia v kolektívnom záujme*.“ Vzhľadom na uvedenú absenciu jasného pravidla umožňujúceho využitie protiopatrení tretími stranami sa prostredníctvom predmetnej doložky riešenie otázky ponecháva na ďalší budúci vývoj medzinárodného práva.¹³

Z toho dôvodu je potrebné priblížiť v ďalších častiach tohto príspevku vývoj praxe štátov s poukazom na potenciálny rozvoj protiopatrení tretích štátov ako súčasť pravidiel medzinárodného obyčajového práva.

¹¹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 56/83, príloha č. 10, čl. 50 ods. 1 [online] [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://undocs.org/en/A/RES/56/83>>.

¹² Tamže, čl. 54.

¹³ Komentár k Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie III. časť, Kapitola 2, komentár k čl. 54, paragraf 6, str. 139.

Exkurz do vývoja praxe protiopatrení tretích strán po roku 2001

Na úvod tejto časti je potrebné poznamenať, že problematickým aspektom správneho posúdenia praxe štátov v oblasti protiopatrení je náročnosť správneho determinovania situácií pri reagovaní štátov na porušenia medzinárodného práva. Protiopatrenia je potrebné odlišovať od retorzie, ktorú od protiopatrení odlišuje, že pri výkone retorzie štáty nekonajú v rozpore so záväzkami podľa medzinárodného práva. Retorzia postihuje len faktické záujmy, ktoré nie sú chránené medzinárodným právom.¹⁴ Protiopatrenia je taktiež potrebné odlišovať od zániku zmluvy alebo prerušenia jej vykonávania v dôsledku jej porušenia podľa čl. 60 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, keďže iba podstatné porušenie zmluvy zo strany zmluvného štátu oprávňuje druhú zmluvnú stranu odvolávať sa naň ako na dôvod vypovedania zmluvy a nie je teda protiopatrením. Porušenie iných zmluvných pravidiel (ktoré nie je podstatným porušením) môže ospravedlniť prijatie protiopatrení poškodeným štátom, ale nepredstavuje dôvod na ukončenie podľa zmluvného práva.¹⁵ Protiopatrenia tretích strán je taktiež potrebné odlišovať od práva na kolektívnu alebo individuálnu sebaobranu.

Prax však ukazuje, že posúdenie reakcií štátov na konanie iných štátov je náročné, keďže štáty zriedka označujú svoje konania, ktorým reagujú na domnelé porušenie medzinárodnoprávných noriem, ako protiopatrenia tretích strán. Súčasne nevidujeme žiadne rozhodnutia medzinárodných súdnych orgánov, ktoré by sa týkali využitia protiopatrení tretími stranami. Na základe uvedenej absencie samozrejme nemožno vylúčiť súlad protiopatrení tretích strán s medzinárodným právom, daný fakt však ilustruje náročnosť spoľahlivého posúdenia danej problematiky, ktorý vyvoláva viaceré otázky.

Aj napriek tomu, že prax (podľa niektorých autorov) v oblasti protiopatrení tretích strán alebo kolektívnych protiopatrení po roku 2001 existuje, je selektívna a pochádza prevažne, aj keď nie výlučne, zo skupiny štátov, ktorú možno označiť ako západné štáty.¹⁶

V doktríne medzinárodného práva sa však objavujú aj tvrdenia, ktoré poukazujú na fakt, že prax štátov naznačuje konštituovanie protiopatrení ako pravidla medzinárodného obyčajového práva. Autori poukazujú napríklad na sankcie európskych štátov uvalené na

¹⁴ KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť), tretie vydanie. Košice: Wolters Kluwer. 2017, s. 208.

¹⁵ Medzinárodný súdny dvor, Projekt Gabčíkovo-Nagymaros (Maďarsko proti Slovensku), rozsudok z 25. septembra 1997, paragraf 106, s. 65.

¹⁶ FOCARELLI, C.: International Law as Social Construct: The Struggle for Global Justices. Oxford: Oxford University Press. 2012, s. 477.

Zimbabwe v roku 2002. S poľutovaním nad porušovaním občianskych a politických práv a zastrašovaním opozičných skupín sa Rada EÚ rozhodla prijať rôzne ekonomické sankcie, vrátane zmrazenia majetku členov zimbabwejskej vlády.¹⁷

Začiatkom roku 2011 Švajčiarsko v reakcii na násilné represie voči civilnému obyvateľstvu v Líbyi uvalilo ekonomické sankcie na hlavu štátu Líbye, plukovníka Kaddáfího. Za zaujímavé považujeme zmieniť, že taktiež Rada Ligy arabských štátov jednomyselným hlasovaním rozhodla o pozastavení členstva Líbye v Lige arabských štátov, pričom ako uvádza Dawidowitz, čl. 18 Paktu Ligy arabských štátov umožňuje pozastavenie členstva „každému štátu, ktorý si neplní povinnosti vyplývajúce z tohto paktu“.¹⁸

Uvedený autor ďalej dodáva, že Pakt nezmieňuje nijakú povinnosť členských štátov Ligy arabských štátov dodržiavať medzinárodné ľudské práva a humanitárne právo, na základe čoho možno dôvodne predpokladať, že za takýchto okolností akceptujú použitie protiopatrení tretích strán. Všetky tieto kroky boli prijaté pred vykonávacími opatreniami prijatými Radou bezpečnosti proti Líbyi podľa kapitoly VII Charty OSN, a preto si vyžadovali nezávislé odôvodnenie.¹⁹

Na druhej strane je však potrebné poznamenať, že nemožno dostatočne z konania týchto štátov preukázať, že svoje kroky odôvodňovali práve použitím protiopatrení tretích strán, čím by vyjadrili svoje presvedčenie o právnej záväznosti a existencii tohto pravidla v rámci medzinárodného obyčajového práva.²⁰

Ako ďalšie príklady Dawidowitz uvádza sankcie Európskej únie voči Sýrii z roku 2011 v reakcii na rozsiahle porušovanie medzinárodných ľudských práv a humanitárneho práva, ktorých sa dopustil sýrsky režim, pričom k sankciám sa pripojili štáty ako Austrália, Japonsko, Kanada, Švajčiarsko alebo USA.²¹

¹⁷ TAMS, CH. J.: *Enforcing Obligations Erga Omnes in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 224.

¹⁸ DAWIDOVITZ, M.: *Questioning the development of international law with regard to third-party countermeasures: A progressive development of international law?* In: *Questions of International Law* [online]. 30. júna 2016 [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: < <http://www.qil-qdi.org/questioning-development-international-law-regard-third-party-countermeasures-lessons-libya-syria-ukraine-beyond/> > .

¹⁹ Tamže.

²⁰ Pozri Medzinárodný súdny dvor, *Pevninská plytčina Severného mora* (Spolková republika Nemecko proti Dánsku/Spolková republika Nemecko proti Holandsku), rozsudok z 20. februára 1969, paragraf 77, s. 44.

²¹ DAWIDOVITZ, M.: *Questioning the development of international law with regard to third-party countermeasures: A progressive development of international law?* In: *Questions of International Law* [online]. 30. júna 2016 [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: < <http://www.qil-qdi.org/questioning-development-international-law-regard-third-party-countermeasures-lessons-libya-syria-ukraine-beyond/> > .

Známe sú taktiež sankcie EÚ²², Austrálie, Japonska a USA voči Ruskej federácii, ktorými tieto štáty reagovali na situáciu na Ukrajine.²³ Boli prezentované názory, podľa ktorých je aplikovateľným ustanovením odôvodňujúcim použitie takýchto sankcií čl. XXI Všeobecnej dohody o clách a obchode, ktorý sa týka výnimiek z národnej bezpečnosti.²⁴ V takom prípade by nešlo o protiopatrenia tretích strán, ale odvolanie sa na ustanovenie medzinárodnej dohody umožňujúce prijatie akýchkoľvek opatrení, ktoré štát považuje za potrebné uskutočniť na ochranu svojich základných bezpečnostných záujmov. Taktiež existujú názory, podľa ktorých tento článok nebol aplikovaný a sankcie možno vnímať ako protiopatrenia tretích strán.²⁵ Na základe ďalších názorov sú zmienené opatrenia v rozpore s medzinárodným právom.²⁶

Ako jeden z nedávnych príkladov je užitočné uviesť ekonomické sankcie Európskej únie na predstaviteľov mjanmarskej armády z dôvodu sústavného vážneho porušovania ľudských práv Rohingov. Desať nečlenských štátov sa pripojilo k tomuto vyhláseniu Európskej únie. Išlo o Albánsko, Arménsko, Bosnu a Hercegovinu, Čiernu Horu, Island, Lichtenštajnsko, Modlavsko, Nórsko, Severné Macedónsko a Turecko.²⁷

Na základe zmienených príkladov možno konštatovať využitie inštitútu ekonomických sankcií aj inými štátmi, ako tými, ktoré boli označené ako „západné“. Prax po roku 2001 sa v tomto smere teda jednoznačne rozširuje aj o ďalšie štáty. Otáznym však naďalej zostáva, či dané konania môžeme považovať za protiopatrenia tretích strán alebo štáty konali z iných dôvodov.

Na daný fakt poukazuje napríklad Lanovoy, ktorý uvádza, že autori posudzujúci otázku protiopatrení tretích strán označia analyzované prípady za využitie inštitútu protiopatrení tretích strán, pretože neexistoval žiadny iný právny základ, ktorý by vysvetľoval konanie prijaté tretím

²² Pozri napr. VEEBEL, V.: Lessons from the EU-Russia sanctions 2014-2015. *Baltic Journal of Law & Politics* 8:1, 2015, s. 165-194.

²³ K sankciám USA proti Ruskej federácii pozri HOFER, A.: The ‘Curiouser and Curiouser’ Legal Nature of Non UN Sanctions: The Case of the US Sanctions against Russia. *Journal of Conflict and Security Law* 23(1). 2018, s. 75-104.

²⁴ DESIERTO, D.: The EU/US v. Russia Trade Wars: Revisiting GATT Article XXI and the International Law on Unilateral Economic Sanctions. In: *EJIL: Talk!* [online]. 22. septembra 2014. [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://www.ejiltalk.org/the-eu-us-v-russia-trade-wars-revisiting-gatt-article-xxi-and-the-international-law-on-unilateral-economic-sanctions-2/>> .

²⁵ DAWIDOVITZ, M.: Questioning the development of international law with regard to third-party countermeasures: A progressive development of international law? In: *Questions of International Law* [online]. 30. júna 2016 [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: < <http://www.qil-qdi.org/questioning-development-international-law-regard-third-party-countermeasures-lessons-libya-syria-ukraine-beyond/>> .

²⁶ BURKE, J.J.A.: Economic sanctions against the Russian federation are illegal under public international law. *Russian Law Journal*. 2015, s. 126.

²⁷ Vyhlásenie vysokej predstaviteľky v mene EÚ o pripojení sa určitých krajín k rozhodnutiu Rady o reštriktívnych opatreniach voči Mjanmarsku/Barme zo 7. februára 2019.

štátom, a tak sa nevyhnutne musí toto konanie považovať za protiopatrenie v reakcii na predchádzajúce medzinárodné protiprávne konanie.

Daní zástancovia protiopatrení tretích strán ako súladných s medzinárodným právom ďalej opomenuli, že v niektorých prípadoch, ako je to napríklad v prípade sankcií zo strany EÚ, možno konanie štátov založiť nie na pravidlách zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie, ale na základe primárnych noriem medzinárodného práva, napríklad využívajúc inštitút sankčných opatrení vyplývajúcich priamo zo zmluvy uzavretej medzi dotknutými stranami.²⁸ Tieto aspekty je potrebné v ďalšom výskume zobrať do úvahy a dôsledne rozlišovať jednotlivé situácie.

Záver

V príspevku sme sa venovali problematike protiopatrení tretích strán a ich súladu s medzinárodným právom. Ide o kontroverznú otázku, ktorá nie je medzinárodným právom spoľahlivo vyriešená. Návrh článkov o zodpovednosti štátov z r. 2001, vypracovaný Komisiou OSN pre medzinárodné právo totiž neposkytol jednoznačnú odpoveď o súlade resp. nesúlade protiopatrení tretích strán s medzinárodným právom a vyriešenie tejto otázky ponechal na budúcu prax. Široký konsenzus štátov pre jasné determinovanie tejto otázky teda nebol v rámci medzinárodného spoločenstva prítomný.

Po roku 2001 evidujeme rozšírenú prax štátov, ktoré reagovali rôznymi spôsobmi na porušenia medzinárodného práva iných štátov, pričom samotné štáty neboli priamo poškodené, a teda nemožno vylúčiť, že tak konali prostredníctvom protiopatrení ako tretie strany.

Z dôvodu nemožnosti spoľahlivého preukázania, či uvedené štáty konali využívajúc inštitút protiopatrení alebo konali na základe iných skutočností, ako aj absencie širšieho opinio juris sa však javí, že protiopatrenia tretích strán dosiaľ nedosiahli úroveň medzinárodných obyčajových pravidiel.

V ďalšom výskume je potrebné sa pri posudzovaní konkrétnych príkladov zamerať, či štáty, ktoré sankcionujú iné štáty porušujúce medzinárodné pravidlá robia tak prostredníctvom protiopatrení ako tretie strany alebo na základe iných skutočností. Taktiež je vhodné skúmať,

²⁸ LANOVOY, V.: *Third-Party Countermeasures in International Law*. By Martin Dawidowicz. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. Pp. xxiv, 431. Index. *The American Journal of International Law* 113(1). 2019, 200-204. Pozri tiež FOCARELLI, C.: *International law and third-party countermeasures in the age of global instant communication*. *QIL, Zoom-in* 29. 2016, s. 17-23.

či tak štáty robia, vyjadrujú svoje presvedčenie o právnej záväznosti a existencii tohto pravidla v rámci medzinárodného obyčajového práva. Preukázanie opinio juris je však v obdobných prípadoch, v ktoré majú presah aj do politickej oblasti veľmi náročné. Z toho dôvodu by bolo možné o vzniku medzinárodného obyčajového pravidla hovoriť iba v prípade rozsiahlej a konzistentnej praxi štátov, ktorá v súčasnosti vzhľadom na vyššie pomenované problematické aspekty nie je prítomná.

Je preto otázne, či je reálne možné, berúc do úvahy súčasné geopolitické rozloženie síl, očakávať v blízkej budúcnosti jasné vymedzenie medzinárodného obyčajového pravidla stanovujúceho protiopatrenia tretích strán za súladné s medzinárodným právom. Ako vhodnejšie by sa javilo rozpracovanie nových právne záväzných pravidiel zo strany medzinárodného spoločenstva preskúmaním návrhou článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie, avšak ani táto možnosť sa nejaví ako reálna.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BURKE, J.J.A.: Economic sanctions against the Russian federation are illegal under public international law. *Russian Law Journal*. 2015, s. 126-141.

DAWIDOVITZ, M.: Questioning the development of international law with regard to third-party countermeasures: A progressive development of international law? In: *Questions of International Law* [online]. 30. júna 2016 [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.qil-qdi.org/questioning-development-international-law-regard-third-party-countermeasures-lessons-libya-syria-ukraine-beyond/>> .

DAWIDOVITZ, M.: *Third-Party Countermeasures in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 438 s.

DESIERTO, D.: The EU/US v. Russia Trade Wars: Revisiting GATT Article XXI and the International Law on Unilateral Economic Sanctions. In: *EJIL: Talk!* [online]. 22. septembra 2014. [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://www.ejiltalk.org/the-euus-v-russia-trade-wars-revisiting-gatt-article-xxi-and-the-international-law-on-unilateral-economic-sanctions-2/>> .

FOCARELLI, C.: International law and third-party countermeasures in the age of global instant communication. *QIL, Zoom-in* 29. 2016, s. 17-23.

FOCARELLI, C.: *International Law as Social Construct: The Struggle for Global Justices*. Oxford: Oxford University Press. 2012, 571 s.

HOFER, A.: The ‘Curiouser and Curiouser’ Legal Nature of Non UN Sanctions: The Case of the US Sanctions against Russia. *Journal of Conflict and Security Law* 23(1). 2018, s. 75-104.

KATSELLI PROUKAKI, E.: *The Problem of Enforcement in International Law Countermeasures, the Non-Injured State and the Idea of International Community*. Routledge. 2010, 360 s.

KERN, A.: *Economic Sanctions Law and Public Policy*. Palgrave Macmillan UK, 2009, 359 s.

KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, tretie vydanie. Košice: Wolters Kluwer. 2017, 520 s.

Komisia OSN pre medzinárodné právo, *Komentár k Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie*, 2001.

LANOVOY, V.: *Third-Party Countermeasures in International Law*. By Martin Dawidowicz. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. Pp. xxiv, 431. Index. *The American Journal of International Law* 113(1). 2019, 200-204.

Medzinárodný súdny dvor, *Barcelona Traction Case (Belgicko proti Španielsku)*, rozsudok z 5. februára 1970.

Medzinárodný súdny dvor, *Pevninská plytčina Severného mora (Spolková republika Nemecko proti Dánsku/Spolková republika Nemecko proti Holandsku)*, rozsudok z 20. februára 1969.

Medzinárodný súdny dvor, *Projekt Gabčíkovo-Nagymaros (Maďarsko proti Slovensku)*, rozsudok z 25. septembra 1997.

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 56/83, príloha č. 10 [online] [cit.2021-06-14]. Dostupné na internete: <<https://undocs.org/en/A/RES/56/83>>.

TAMS, CH. J.: *Enforcing Obligations Erga Omnes in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, 363 s.

VEEBEL, V.: *Lessons from the EU-Russia sanctions 2014-2015*. *Baltic Journal of Law & Politics* 8:1, 2015, s. 165-194.

Vyhlásenie vysokej predstaviteľky v mene EÚ o pripojení sa určitých krajín k rozhodnutiu Rady o reštriktívnych opatreniach voči Mjanmarsku/Barme zo 7. februára 2019.

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Ján Králik).